

**МАКТАБГАЧА ВА БОШЛАНГИЧ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА УЗВИЙЛИКНИ
ТАЪМИНЛАШНИНГ МЕТОДИК ИМКОНИАТЛАРИ**DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.84.93.008>**Ҳакимова Меҳринисо Ҳомитовна,***Бухоро давлат университети бошланғич таълим методикаси кафедраси катта ўқитувчиси*

Аннотация. Мактабгача ва бошланғич таълимнинг узлуксизлигини таъминлашда педагогик фаолиятнинг мақсад ва вазифалари, шакллари, усуллари даражасида қурилиши кераклиги исботланган. Кетма-кет алоқаларни амалга ошириши усулларида бири боланинг мактабгача таълимдан бошланғич таълимга ўтиши учун етарли шароитларни таъминлайдиган педагогик билим ва тажриба зарур.

Калит сўзлар: таълим, мактабгача таълим, бошланғич таълим, узлуксизлик, педагогик ёрдам.

**МЕТОДИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ПРЕЕМСТВЕННОСТИ В ПРОЦЕССЕ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ****Ҳакимова Меҳринисо Ҳомитовна,***старший преподаватель кафедры методики начального образования Бухарского государственного университета*

Аннотация. В данной статье рассматриваются методические возможности обеспечения преемственности и процессе дошкольного и начального образования. Одним из способов осуществления серийного общения является наличие педагогических знаний и опыта, обеспечивающих достаточные условия для перехода ребенка от дошкольного образования к начальному.

Ключевые слова: образование; дошкольное образование; начальное образование; непрерывность; педагогическая помощь.

**METHODOLOGICAL POSSIBILITIES FOR ENSURING CONTINUITY IN
THE PROCESS OF PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION****Khakimova Mehriniso Khomitovna,***Senior Lecturer, Department of Primary Education Methodology, Bukhara State University*

Abstract. This article proves that pedagogical activity should be based on the level of goals and objectives, forms, methods and techniques in ensuring the continuity of preschool and primary education. One of the ways to implement serial communication is the availability of pedagogical knowledge and experience that provide sufficient conditions for the transition of the child from preschool to primary education.

Keywords: education; preschool education; primary education; continuity; pedagogical assistance.

Бугунги замоннинг ўзига хос хусусияти жамият ва давлатнинг ижтимоий соҳани фаол ривожлантиришга интилиши бўлиб, унинг бир қисми инсоннинг бутун ҳаёти давомида узлуксиз таълим олиш имкониятини таъминлайдиган ҳар хил турдаги ва шаклдаги муассасалардаги таълимдир.

Мактаб ва болалар боғчаси таълим тизимининг иккита боғлиқ бўғинидир. Таълимнинг энг муҳим вазифаси ва унинг асосий натижаси - бу мактабгача ва бошланғич мактабда

боланинг жисмоний, ҳиссий ва интеллектуал ривожланиши учун умумий қулай шароит яратадиган узлуксиз ва узвий таълим жараёни бўлиб ҳисобланади. Комплекс ҳал этишни тақозо этувчи энг муҳим вазифалардан бири бу ўзаро узвий ягона таълим жараёнини яратишдан иборат.

Мактаб мавқеининг узлуксизлиги - бу болада мавжуд бўлган билим, кўникма ва кўникмаларга таяниш, ўтмишни кўпроқ тушунишдир.

Мактабгача таълим муассасаси нуктаи назаридан узлуксизлик - бу мактаб талабларига, мактабда кейинги таълим учун зарур бўлган билим, кўникма ва малакаларни шакллантиришга йўналтирилганликдир.

Таъкидлаш жоизки, мактаб болалар ҳаётида кескин ўзгаришлар қилмаслиги керак. Бола ўқувчи бўлсада, кечаги ишини бугун ҳам давом эттирсин. Унинг ҳаётида янгиси аста-секин пайдо бўлиши муҳим.

Узлуксизлик бу билимларнинг босқичма-босқич ривожланиши ва чуқурлашишини, ақлий фаолиятга қўйиладиган талабларнинг мураккаблашишини, шахсий ва ижтимоий хулқ-атворнинг шаклланишини таъминлайди. Мактабгача таълим гуруҳи ва бошланғич мактаб ўртасида узвийликни ўрнатиш мактабгача ва бошланғич мактаб ёшидаги болаларни тарбиялаш ва ўқитиш учун шароитларни яқинлаштиришга ёрдам беради.

Мактабга тайёргарлик кўпинча биринчи синф дастурини олдинроқ ўрганиш сифатида қаралади. Бундай ҳолда, мактабгача ва бошланғич таълим ёши ўртасидаги узлуксизлик бўлажак ўқувчида янги таълим фаолиятини амалга ошириш учун зарур бўлган фазилатларни шакллантирганлиги, унинг шарт-шароитлари шаклланганлиги билан эмас, балки маълум билимларнинг мавжудлиги ёки йўқлиги билан белгиланади. Бироқ, психологлар ва ўқитувчилар томонидан олиб борилган кўплаб тадқиқотлар шуни кўрсатадики, билимларнинг мавжудлиги ўз-ўзидан-таълим муваффақиятини белгиламайди, балки боланинг билимларни мустақил равишда қандай эгаллаши ва амалда қўллашни билиши муҳимроқдир.

Бошланғич таълим босқичига бола тайёргарлигининг асосий мақсади мактабгача ёшдаги болада таълим фаолиятини ўзлаштириш учун зарур бўлган фазилатларни шакллантириш бўлиши керак. Масалан: қизиқувчанлик, ташаббускорлик, мустақиллик, ўзбошимчалик, боланинг ўзини ижодий намоён этиши ва бошқалар Айни пайтда, шуни ёдда тутиш керакки, боғча ва бошланғич таълим босқичлари ўртасидаги узлуксизлик фақат болаларни ўрганишга тайёрлаш деб тушунилмаслиги керак. Келажакдаги шахснинг энг муҳим хусусиятлари шакллантирилган мактабгача ёшдаги боланинг ички қийматини сақлашни таъминлаш муҳимдир. Бўлажак ўқувчининг мактабга муваффақиятли мослашиши учун зарур бўлган ижтимоий кўникмаларни шакллантириш керак. Ягона ривожланаётган дунё - мактабгача ва бошланғич таълимни ташкил этишга интилиш керак.

Бошланғич синфда таълимнинг мақсади: ўқиш, ёзиш, математика бўйича энг муҳим ўрганиш кўникмаларини ривожлантириш билан бирга ёшга боғлиқ имкониятларни, мактаб ҳаётининг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда болаларнинг умумий ривожланишини давом эттириш. таълимфаолияти (мотиватсия, алоқа усуллари ва турлари)

Мактабгача ва бошланғич мактаб ёшидаги болаларни тарбиялашнинг умумий мақсадлари:

- ахлоқий-баркамол шахсни тарбиялаш;
- болаларнинг жисмоний ва руҳий саломатлигини муҳофаза қилиш ва мустаҳкамлаш;
- боланинг индивидуаллиги, жисмоний ва ақлий ривожланишини сақлаш ва қўллаб-қувватлаш.

Мактабгача ва бошланғич таълимнинг узлуксизлиги қуйидаги устувор вазифаларни ҳал қилиши муҳим аҳамиятга эга:

Мактабгача таълим даражасида:

- болаларни соғлом турмуш тарзи кадриятлари билан таништириш;
- ҳар бир боланинг ҳиссий фаровонлигини таъминлаш, унинг ижобий ўзиниўзианглашини ривожлантириш;
- ташаббускорлик, қизиқувчанлик, ўзбошимчалик, ижодий ўзини намоён қилиш қобилиятини ривожлантириш;
- атрофдаги дунё ҳақида турли билимларни шакллантириш, турли хил фаолиятда болаларнинг коммуникатив, когнитив, ўйин ва бошқа фаоллигини рағбатлантириш;
- дунёга, одамларга, ўзига бўлган муносабатлар соҳасида компетенцияни ривожлантириш;
- болаларни ҳамкорликнинг турли шакллариغا киритиш (катталар ва турли ёшдаги болалар билан).

Бошланғич таълим даражасида:

- ўқувчиларнинг фуқаролик ўзига ҳослиги ва дунёқараши асосларини шакллантириш;
- ўрганиш қобилияти ва ўз фаолиятини ташкил этиш қобилияти асосларини шакллантириш;
- таълим фаолиятида мақсадларни қабул қилиш, қўллаб- қувватлаш ва уларга риоя қилиш, ўз фаолиятини режалаштириш, уларни назорат қилиш ва баҳолаш, таълим жараёнида ўқитувчи ва тенгдошлар билан ўзаро муносабатда бўлиш қобилияти;
- маънавий-ахлоқий- ривожланиш ўқувчиларни тарбиялаш, улар томонидан ахлоқий меъёрлар, ахлоқий муносабатлар, миллий кадриятларни ўзлаштиришни таъминлаш;
- соғлом турмуш тарзи кадриятларини онгли равишда қабул қилиш ва уларга мувофиқ ўз хатти-ҳаракатларини тартибга солиш;
- ютуқларни такомиллаштириш, мактабгача ёшдаги ривожланиш, мактабгача ёшдаги болалик даврида шаклланган фазилатларни ривожлантириш учун махсус ёрдам;
- ўқув жараёнини индивидуаллаштириш.

Мактабгача ва бошланғич таълим ўртасида узвийликни амалга ошириш тамойиллари куйидагилардан иборат:

Ҳар бир боланинг индивидуал хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда таълим фаолиятини куриш принципи, бунда боланинг ўзини ўзи таълим мазмунини танлашда фаол бўлади, мактабгача ва мактаб таълимининг субъектига айланади; боланинг шахсий манфаатларига, қобилиятларига йўналтириш.

Таълимни ривожлантириш тамойили, унинг мақсади боланинг ривожланиши.

Болалар ва катталарнинг ёрдами ва ҳамкорлиги принципи, болани таълим муносабатларининг тўлиқ ҳуқуқли иштирокчиси (субъекти) сифатида тан олиш.

Турли тадбирларда болаларнинг ташаббусини қўллаб қувватлаш-тамойили; боланинг эркин ўзини ўзи белгилаш ва ўзини ўзи англаш имконияти.

Турли фаолиятда боланинг когнитив қизиқишлари ва когнитив ҳаракатларини шакллантириш тамойили;

Таълим жараёнининг амалий ва фаолият асослари.

Таълимнинг мактабгача таълим босқичи ва бошланғич мактаб ўртасидаги узлуксизлик принципи, бу мактабгача ёшдаги болаларга бир ёш даражасидан иккинчисига оғриқсиз ўтишга, фаолиятнинг етакчи турини ўйиндан ўрганишга ўзгартиришга имкон беради.

Оила билан ҳамкорлик принципи.

Мактабгача ва бошланғич таълим жараёнининг узвийликдаги асосий йўналишлари ва шакллари кўриб чиқамиз.

Мактабгача таълим ташкилотининг мактаб билан узвийлиги устида ишлаш учта асосий йўналишда амалга оширилади.

Ўқитувчилар билан услубий иш (битирувчи учун давлат таълим стандартлари талаблари билан танишиш, «битирувчининг портрети» мезонларини муҳокама қилиш,

уларни ҳал қилиш йўллари топиш, мактабгача таълим педагоглари томонидан қўлланиладиган таълим технологияларини ўрганиш ва алмашиш.

Болалар билан ишлаш (болаларни мактаб, ўқитувчилар билан таништириш, қўшма тадбирларни ташкил этиш);

Ота-оналар билан ишлаш (болаларни мактабга тайёрлаш учун зарур маълумотларни олиш, ота-оналарга болаларни муваффақиятли мактабда ўқиш учун ўз вақтида ривожлантириш бўйича маслаҳат бериш).

Ушбу йўналиш бир нечта жиҳатларга эга:

Маърифий-ахборот: ўқитувчилар ва ўқитувчиларни таълим вазифалари билан ўзаро таништиришни ўз ичига олади.

Тарбиявий иш. Мактаб ва биринчи синфга тайёргарлик гуруҳлари дастурини ўрганиш. «Дастурларни ўрнатиш»ни муҳокама қилиш учун қўшма ўқитувчилар кенгашларида, тренинг, семинарларда қатнашинг.

Узвийлик: ўзаро танишишни ўзичига олади, лекин аллақачон ўқувишларини амалга ошириш усуллари ва шакллари (ўқитувчиларнинг мактабдаги дарсларга ўзаро қатнашиши ва мактабгача таълим гуруҳларидаги болаларнинг бевосита таълим фаолияти).

Амалий: бир томондан, ўқитувчиларни ўзларининг бўлажак ўқувчилари билан олдиндан таништиришда, иккинчи томондан, бошланғич синфларда таълим жараёнини ўз собиқ ўқувчилари тарбиячиларига раҳбарлик қилишда ифодаланади.

Давомийликни амалга ошириш механизми, унинг таркибий қисмлари болаларнинг бошланғич мактабга самарали ва тез қўникиши учун шароит яратиш учун маъмурият, мактабгача таълим ўқитувчилари, бошланғич синф ўқитувчиларининг махсус ташкил этилган фаолияти жараёнида амалга ошириладиган муайян шакл ва усуллар ёрдамида ишлайди.

Узвийликни амалга ошириш шакллари хилма-хил бўлиши мумкин ва уларнинг танлови таълим муассасалари ўртасидаги ўзаро боғлиқлик даражаси, услуги ва муносабатлари мазмуни билан белгиланади.

Узвийлик шакллари: 1. Болалар билан ишлаш:

- мактабга экскурсиялар;
- мактаб музейи, кутубхонасига ташриф буюриш;
- мактабгача ёшдаги болаларни ўқитувчиларва бошланғич синф ўқувчилари билан таништириш ва ўзаро муносабатлари;

- қўшма таълим фаолияти, ўйин дастурлари, лойиҳа фаолиятида иштирок этиш;
- расм ва ҳунармандчилик кўргазмалари;
- боғчанинг собиқ тарбияланувчилари (бошланғич ва ўрта мактаб ўқувчилари) билан учрашувлар ва суҳбатлар;

- қўшма байрамлар (Билимлар куни, биринчи синф ўқувчиларига бағишланиш, болалар боғчасида битирув ва бошқалар) ва мактабгача ёшдаги болалар ва биринчи синф ўқувчилари учун спорт мусобақалари;

- театр тадбирларида иштирок этиш;
- мактабгача ёшдаги болаларнинг мактабда ташкил этилган мослашув курсига (мактаб мутахассислари билан машғулотлар) қатнашиши.

2. Ўқитувчиларнинг ўзаро ҳамкорлиги:

қўшма педагогик кенгашлар (мактабгача таълим муассасаси ва мактаб);

семинарлар, маҳорат дарслари; •

мактабгача тарбиячилар ва мактаб ўқитувчиларинингдавра суҳбатлари;

педагоглар ва педагоглар учун психологик ва коммуникатив тренинглар;

- болаларнинг мактабга тайёргарлигини аниқлаш учун диагностика ўтказиш;

- мактабгача таълим муассасаларида ўқув-тарбиявий фаолиятнинг очик намоиши ва

мактабда очик дарслар;

- педагогик ва психологик кузатишлар.

Мактабгача ва бошланғичтаълимнинг узлуксизлигида ота-оналар билан ҳамкорлик муҳим рол ўйнайди:

3. Ота-оналар билан ҳамкорлик:

мактабгача таълим ташкилоти тарбиячилари ва мактаб ўқитувчилари билан биргаликда ота-оналар йиғилишлари;

- давра суҳбатлари, муҳокама учрашувлари;
- ота-оналар конференцияси, савол-жавоб кечалари;

мактабгача таълим муассасалари ва мактаб ўқитувчилари билан маслаҳатлашувлар; ота-оналарнинг бўлажак ўқитувчилар билан учрашувлари;

очик кунлар;

- ижодий устахоналар;

• боланинг мактаб ҳаёти арафасида ва мактабга мослашиш даврида оила фаровонлигини ўрганиш учун ота-оналарни билан сўровнома ўтказиш, синовдан ўтказиш;

• мактабгача ёшдаги болаларнинг ота-оналари учун ўқув ўйинлари бўйича тренинглар ва маҳорат дарслари, бизнес ўйинлари, маҳорат дарслари;

• оилавий кечалар, мавзули дам олиш тадбирлари; • визуал алоқа воситалари (плакатлар, кўرғазмалар, почта қутисидаги савол-жавоблар ва бошқалар).

Юқоридагилардан бир қатор натижалар кутилади.

Боланинг оптимал ўтишини таъминлаш- таълим субъекти-мактабгача таълимдан бошланғич умумий таълимгача:

катта мактабгача ёшдаги болалар учун юқори сифатли умумий таълим хизматларининг мавжудлиги, бошланғич мактабга ўтиш даврида уларнинг бошланғич имкониятларини тенглаштириш.

Таълим дастурлари узлуксизлиги нуктаи назаридан кейинги таълим босқичи – бошланғич мактабга муваффақиятли ўтиш учун қулай шароитлар.

Биринчи синф ўқувчиларининг мактаб таълим шароитларига мослашиш даврини қисқартириш;

• ҳар бир боланинг ўзига хос индивидуаллигини ривожлантириш имкониятлари, ҳар бир боланинг ижодий қобилиятларини турли шаклларда намоён қилиш;

Фаолият турлари.

Болаларнинг ўқув жараёнига барқарор қизиқиши.

муваффақиятли биринчи синф ўқувчисининг позициясини шакллантириш.

Педагоглар ва бошланғич синф ўқитувчилари ўртасидаги касбий муносабатларни амалга ошириш, куйидагиларни таъминлаш:

таълим сифатини бошқаришнинг самарали тизимини жорий этиш;

муваффақиятли касбий ўзини ўзи англаш, ижодий салоҳиятни намоён этиш ва ривожлантириш учун шарт-шароитлар яратиш, шу жумладан болаларни мактабгача тарбиялаш доирасида;

психологик-педагогик билим ва малакалар даражасини доимий равишда ошириш,

уларни ҳамкасблар билан ўзаро алмашиш учун имкониятлар яратиш;

янги иш ҳақи тизимининг механизмларидан фойдаланиш: ўқитувчиларнинг фаолияти сифатини баҳолашда уларни моддий рағбатлантириш имконияти, ўқитувчиларнинг ўртача иш ҳақининг ўсиши.

Болани бошланғич таълимга сифатли тайёрлашда ижтимоий тартибни, хусусан, ота-оналарнинг сўровларини максимал даражада кондиритиш :

мактабгача таълим муассасалари фаолиятига қизиқишни ошириш, уларни муассаса ҳаётига фаол ва онгли равишда жалб этиш;

боланинг янги ривожланиш босқичига - мактабга ўтиш босқичида ўқитувчилар билан ҳамкорликни мустаҳкамлаш;

ахборотдан эркин фойдаланишни, муассасанинг ахборот муҳитидан фойдаланган ҳолда болаларни ривожлантириш ва тарбиялашда компетенцияни ошириш имкониятларини таъминлаш;

ота-оналар жамоасига муассасани давлат-жамоат бошқарувида фаол, манфаатдор иштирок этиш имкониятини бериш.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Номитовна, Н. М. (2019). Providing consistency in formation mathematical imaginations in the systems of preschool and primary education. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 7 (12), 582-585. <http://www.idpublications.org/ejrres-vol-7-no-12-2019-part-iv/>

2. Hakimova M. Providing consistency in formation mathematical imaginations in the systems of preschool and primary education // *European journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol.7. No.12, 2019 ISSN 2056-5852. –Germaniya, 2019. – № 2. – P. 582-585. (13.00.00; №2).

3. Ҳақимова М. Мактабгача ва бошланғич таълим тизимида математик тасавурларни шакллантиришда узвийликни таъминлашнинг назарий-методологик асослари // Наманган давлат университети илмий ахборотномаси. – Наманган, 2019. – № 4. – Б. 355 – 364. (13.00.00; № 30).

4. Ҳақимова М. Мактабгача ва бошланғич таълим тизимида математик тасавурларни шакллантиришга оид ёндашувларнинг педагогик жиҳатлари // *Муғаллим хем узлуксиз билимлендириў илимий – методикалық журнали*. – Нукус, 2019. – № 3. – Б. 128-134. (13.00.00 №20).

5. Ҳақимова М. Мактабгача ва бошланғич таълимда математик тасавурларни шакллантиришда мустақил ижодий тафаккурни шакллантиришнинг психологик имкониятлари // *Психология илмий журнал*. – Бухоро, 2019. – № 4. – Б.163-170 (13.00.00; №14).

6. М.Файзуллаева ва бошқ. “Мактабгача таълим муассасаларида таълимтарбия жараёнини режалаштириш”.Т.: 2015

7. К.Низомова. “6 ёшли болаларни мактабга тайёрлаш ва мактабга мослашувини ўрганиш.” Т.: 2006.

8. Ишмухамедов Р.Ж., Юлдашев М. Таълим ва тарбияда инновацион педагогик технологиялар.– Т.: “Нихол” нашриёти, 2016.